

A 21. század neveléstudománya

Sok téves prekonceptió él a gyakorlatban, miszerint a tudás megszerzése önmagában elégséges az életvezetéshez, s mindenki maga dönti el, hogyan akar élni. Ez igaz, de nem nélkülözhető az alapvető normák, értékek elsajátítása ahhoz, hogy a közösségek fejlesztési elképzelései realizálódhassanak.

Nem véletlen, hanem nagyon tudatos törekvés eredménye, hogy az Európai Unió távlati fejlesztési koncepcióját tárgyaló dokumentumokban „stratégiai szerepet kap a humán tényező, az emberi erőforrás, s az ehhez természetes módon kapcsolódó iskola, a nevelés és képzés.” Az Európai Unió közössége, hogy „humán oldalról biztosított legyen az unió gazdasági fejlődése és versenyképessége, valamint a soknemzetiségű szövetség társadalmi életének zavartalanága, rendje, biztonsága, kulturális színvonala”, megfogalmazta azokat a nevelési értékeket, melyek nélkülözhetetlen jellemzői a közösség emberképének. (Bábosik, 2004)

A szükségletelméleti koncepción alapuló konstruktív életvezetés feltételrendszere az az alapérték, amely a nevelési folyamat irányításának, szervezésének azt az egyensúlyteremtési megvalósítást kínálja, mely a közösségfejlesztés és egyénfejlesztés harmóniáját biztosítja. Az a vita, hogy a nevelés individuális vagy közösségfejlesztő funkciója érvényesüljön-e a két világháború közötti időszakban már nyugvópont-ra jutott azzal, hogy bármelyik egyoldalú célkitűzés megvalósítására való törekvés káros következménnyel jár a személyiségfejlesztésben. A 20. század második felében napvilágot látott szélsőséges nevelési elméleti koncepciók és az azt követő gyakorlat feltétlenül indokolja a nevelési alapelv újrafogalmazását.

A neveléstudomány, mint minden tudomány, nem nélkülözheti az alapvető tételek újragondolását, újrafogalmazását, az értékek újateremtését.

Minden generáció számára újból és újból probléma a normativitás, a kívülről irányított hatásrendszer megvalósítása. A probléma forrása nem külső irányításból

eredeztethető, hanem a közvetítendő tartalomtól, ezért a tartalmakat újra kell teremteni. A generációk feladata éppen ez az újateremtés, mely elfogadhatóvá teszi azokat az értékeket, amelyek az embermivoltjához évezredek óta hozzátartoznak, s azokat, melyek az adott kor kihívásaiban való eligazodásban segítenek. Tévesek azok a prekonceptiók, amelyek önmagukban a normativitást, a kívülről irányított hatásrendszert teszik felelőssé a helytelen pedagógiai gyakorlatért. A nevelés lényege éppen maga az érték közvetítés, mely megismert gyakorlat, elsajátított értékrendszer alapján válik majd tudatos magatartássá az egyénben az egyén és az őt körülvevő környezet jobbítására, s nem kárára.

Bábosik István *Neveléstudománya* éppen ezért hiánypótló. A hazai neveléstudomány kiváló teoretikusa egyedülálló neveléstudományi rendszert alkotott, kiérlelt közvetíti a modern pedagógia feladatát: a nevelés nélkülözhetetlen tudatos tevékenység, mely feltételezi a célok, eszmények megfogalmazását; a személyiségfejlesztés megvalósításához vezető utat és tartalmakat. Mindez egy sajátos, újszerű koncepcióval valósul meg a kötetben.

Bábosik István a munkáját két fő részre tagolta: a *Neveléstudomány* kézikönyvre és a *Neveléstudományi báziskötetre*. A két fő rész tartalmilag és szerkezetileg szervesen kapcsolódik egymáshoz úgy, hogy a báziskötet tematikus egységei dokumentumok elemzésével, empirikus vizsgálatok, kutatási eredmények bemutatásával az elmélet gyakorlati megvalósítási lehetőségeit, útjait teszik teljesebbé. A kötetben kiválóan érvényesül a szerző szándéka, miszerint a báziskötetben foglaltak a neveléstudomány egyes részterületeit részletezőbben tájékoztatják

fel, s így az olvasó számára lehetőséget kínálnak egy-egy problémakör gyakorlati érvényesülési formáinak mélyebb megismerésére, tanulmányozására.

Bábosik István egyértelműen megfogalmazza, hogy a nevelés elmélete nem nélkülözheti az emberkép és az értékek szak tudományos konkrétságát, mely megszüntetve a bizonytalanságot a gyakorlat számára jól értelmezhető támpontokat adhat.

A pedagógia fejlődéstörténetében fontos tény, hogy a neveléstudós újrafogalmazza: vannak időtálló nevelési célok és értékek, melyeket a neveléstudománynak öntörvényűen kell kialakítania a nevelés jelenkori és történeti gyakorlati tényeinek, összefüggéseinek elemzéséből kiindulva.

A közvetítendő érték alapvető kritériumaként Bábosik István azt jelöli meg, hogy az érték rendelkezze közösségfejlesztő és individuális fejlesztő funkcióval is, vagyis az egyén fejlesztésével párhuzamosan járjon hozzá az emberi közösségek fejlődéséhez is.

A mai kor nevelési, pedagógiai értéke: a konstruktív életvezetés. Konstruktív életvezetés az, amely szociálisan értékes és egyénileg is eredményes. Tehát a nevelés az alapvető értékek létrehozására és közvetítésére irányuló folyamat, s ezzel a társadalmi gyakorlat egyik fontos értékteljesítő tevékenységformája. Megvalósulása a történelmi korokban más és más úton, több esetben megoldalúan történt.

A konstruktív életvezetés egyensúlyt biztosító funkciója az érték kritériumában rejlik, vagyis az érték mindkét komponensének egyidejű kifejlesztésére van szükség. Ez a két komponens: a közösségfejlesztő vagy morális komponens és az önfejlesztő vagy életvezetés sikerét bizto-

sító összetevő. Bármelyik komponens kifejlesztésének elmaradása negatívan hat mind a társadalmi folyamatokra, mind az egyén sorsának alakulására.

E tény újrafogalmazása és a neveléstudományban, az Európai Unióban, az új társadalmi-gazdasági szituációban való értelmezése a könyv egyik legnagyobb érdeme. Érdemes lenne a problémakör elméleti kérdéseit, gyakorlati megvalósítási formáit továbbképzések alkalmával megvitatni a báziskötet idevonatkozó tanulmányainak ismeretével együtt.

Van-e az Európai Uniónak már kialakult

emberképe, ismertek-e annak főbb vonásai? Bábosik István a határozott igen válaszhoz felsorakoztatja a tagállamok oktatási programjaiban megfogalmazott szocioaffektív elemeket, a kiemelt célokat, elveket, s végül az emberkép alapvető jellemzőit a moralitás és a szociális életképesség egységében ragadja meg.

A morális magatartás kialakítását szolgáló alapvető tevékenységformák – a

munka, az értékvédő, a segítőkész, a toleráns és fegyelmezett magatartás – olyan nevelési alapértékek, melyeket kivétel nélkül preferálnak az Európai Unióban megfogalmazott dokumentumok, melyek értelmezése, megvalósítása nélkül nincs társadalmi integrálódás, nincs emberhez méltó élet vagy életvezetés.

Az önfejlesztő magatartásformák megerősítését szolgáló intellektuális-művelődési tevékenység, a tanulás szeretete, az új ismeret iránti motiváltság szükségszerűen hívták életre az élethosszig tartó tanulás követelményét.

Újszerű megfogalmazás az esztétikai tevékenység funkcióját tekintve, hogy az tulajdonképpen a konstruktív életvezetés si-

*Az iskola a nevelési feladatokat megvalósítását állítja előtérbe, háttérbe szorítva a túlméretezett ismerethalmazok közvetítését. Lehetővé válik a konstruktív életvezetéshez szükséges eredményes minőségi pedagógiai munka – a szociális szokásrendszer, az életvezetési terv, a konstruktív meggyőződésrendszer – kifejlesztése a gyermekek érdeklődése, szükségletei alapján megtervezett tevékenységrendszer ki-
nátalával.*

kere. Sikertényező az egészséges életmód normáit követő magatartás is, melynek eredménye maga az egészség. Elgondolkodtató a szerző figyelmeztetése, miszerint az egészség fenntartását szolgáló teljesítménycentrikus, kudarcélménnyel terhelt mozgásos programok többet ártanak, mint használnak. Helyettük a teljesítőképességhez igazodó, játékos, mozgásos programok, produktív tevékenységformák, akciók szervezése indokolt. Mindezek egyenes következménye, hogy „egy nevelő-oktató intézmény pedagógiai határfoka egyesén arányos tevékenységi kínálatának szélességével.”

Bábosik István szükségletelméleten alapuló nevelési koncepciója magas szinten szintetizálja a nevelés célját, alapelveit, feladatait, megvalósítási módjait. Fontos kiemelni, hogy a szerző az egyén fejlődése folyamán jelentkező változó szükségleteik alapján veszi sorba a nevelés törvényszerűségeit, nevezetesen a tevékenység tekintélyi szabályozásának szükségességét, majd az azt felváltó szociális szabályozás szerepét az autonóm szabályozású konstruktív életvezetés kialakításában.

Nagyon lényeges a modern pedagógiában a nevelési interakciók nélkülözhetetlen körének – követelés, ellenőrzés, értékelés, segítségadás, mintakövetés, felvilágosítás – meghatározása, illetve azok forrásának, a nevelési tényezőknek a feltárása. A nevelési tényezők szerepe Bábosik koncepciójában új szemléletet kíván. Új értelmet kap a nevelő hatások szervezése, a tanulói aktivitás külső regulálásának megvalósítása.

A *Nevelélmélet* kézikönyv a fentieknek megfelelően rendszerbe foglalja az optimális nevelőiskola jellemzőit. Értékelve a normatív és értékrelativista nevelési modellek fő vonásai, fontos ténymegállapítás, hogy a nevelési célok a különböző nevelési koncepciók ellenére mindig

konstruktívak, amennyiben megfelelnek az érték kritériumának. Az optimális iskolamodellben a célfelfogás normatív, de komplex jellegű.

A neveléscentrikus iskolamodell a konstruktív életvezetés kialakítását szolgálva olyan személyiségképet preferál, amelyben a motivációs személyiségelemek – szokások, magatartásminták, meggyőződések – dominálnak, a személyiségtérmezés regulatív.

Az iskola a nevelési feladatok megvalósítását állítja előtérbe, háttérbe szorítva a túlméretezett ismerethalmazok közvetítését. Lehetővé válik a konstruktív életvezetéshez szükséges eredményes minőségi pedagógiai munka – a szociális szokásrendszer, az életvezetési terv, a konstruktív meggyőződésrendszer – kifejlesztése a gyermekek érdeklődése, szükségletei alapján megtervezett tevékenységrendszer kínálatával.

Az optimális nevelő iskola tevékenységszervezése kooperatív, ahol a motiválás minden tevékenységre kiterjed, nem korlátozódik az intellektuális tevékenységre. A tananyag gyakorlatorientált, a pedagógus modellközvetítő, együttműködő, támogató, orientáló szerepet tölt be.

A „kézikönyvhöz” csatlakozó báziskötet kiváló válogatás a hazai és nemzetközi szakirodalom legjelesebb kutatóitól az egyes elméleti kérdések további elemzéséhez.

Jó szívvel ajánlom a könyvet a közoktatás és felsőoktatás szakemberei, tudományos műhelyei számára is, hogy minél többben gondoljuk újra felelősségünket abban, hogy a társadalom életének rendje, biztonsága, kulturális színvonala csak értékközvetítéssel lehetséges.

Bábosik István (2004): *Nevelélmélet*. Osiris Kiadó, Budapest.

Kovátsné Németh Mária
Nyugat-Magyarországi Egyetem,
Apáczai Csere János Kar